

مهدی رضایی

ای جهان دیده بودِ خویش از تو
هیچ بودی نبوده پیش از تو

در بدایت بدایت همه چیز
در نهایت نهایت همه چیز

ای برآرنده‌ی سپهر بلند
انجم افروز و انجمن پیوند

آفریننده‌ی خزائن جود
مبدع و آفریدگار وجود

سازمند از تو گشته کار همه
ای همه و آفریدگار همه

هستی و نیست مثل و مانندت
عاقلان جز چنین ندانندت

نظامی گنجوی

آموزگاران گرامی و همراهان اندیشه‌ورز نشریه‌ی رشد آموزش ابتدایی، هر سال تحصیلی برای ما، آموزگاران و همراهان مسیر تعلیم و تربیت، فرصتی دوباره برای بازاندیشی در شیوه‌های یاددهی و یادگیری است. مهرماه که آغاز می‌شود، دل‌های کوچک و پر امید کودکان کلاس‌های درس را روشن می‌کنند و ما را به اندیشیدن دوباره درباره‌ی رسالت معلمی فرامی‌خوانند. اکنون که به آذرماه رسیده‌ایم، فرصتی فراهم آمده است تا در کنار هم به یکی از بنیادی‌ترین و در عین حال حساس‌ترین موضوعات نظام آموزشی بپردازیم؛ ارزشیابی. ارزشیابی آموزشی، نه فقط ابزاری برای اندازه‌گیری، بلکه قلب تپنده‌ی فرایند یادگیری است. همان‌گونه که پزشک با تشخیص درست مسیر درمان را روشن می‌سازد، معلم نیز با ارزشیابی دقیق و بجا، راه یادگیری را هموارتر می‌سازد و به دانش‌آموز کمک می‌کند تا توانایی‌ها، کاستی‌ها و استعدادهای خود را بهتر بشناسد. ما در این شماره از نشریه تصمیم گرفته‌ایم «ضرورت، اهمیت و انواع ارزشیابی، به‌ویژه ارزشیابی توصیفی» را در کانون توجه قرار دهیم.

ارزشیابی؛ آینه‌ی یادگیری، چراغ راه آموزش

چرا ارزشیابی مهم است؟

اگر هدف آموزش شکوفایی همه‌جانبه‌ی استعدادهای کودک باشد، بی‌تردید ارزشیابی چراغی است که میزان دستیابی به این هدف را روشن می‌سازد. ارزشیابی به ما نشان می‌دهد کجا ایستاده‌ایم و به کجا باید برویم. بدون ارزشیابی، آموزش فقط حرکتی در تاریکی خواهد بود؛ اما ارزشیابی اگر درست فهم نشود و به شیوه‌ای نادرست به کار گرفته شود، می‌تواند به جای یاری، به باری سنگین بر دوش کودکان بدل شود. سال‌هاست که شکل‌های گوناگونی از ارزشیابی در مدرسه‌ها به کار گرفته می‌شود؛ از آزمون‌های کتبی سنتی گرفته تا آزمون‌های عملکردی، پوشه‌ی کار، آزمون‌های شفاهی و روش‌های مبتنی بر مشاهده‌ی رفتار دانش‌آموز. هر کدام از این روش‌ها مزایا و محدودیت‌های خود را دارند؛ اما نکته‌ی اصلی آن است که ارزشیابی باید در خدمت یادگیری باشد، نه اینکه به رقابتی فرساینده یا ابزاری برای مقایسه‌ی خشک و بی‌روح تبدیل شود.

از ارزشیابی نمره‌محور تا ارزشیابی برای یادگیری

بسیاری از ما هنوز خاطرات مدرسه‌ی خود را به یاد داریم؛ روزهایی که نمره و امتحان، تعیین‌کننده‌ی ارزش ما تلقی می‌شد؛ اما امروز می‌دانیم نمره نمی‌تواند تمام ابعاد رشد کودک را بازتاب دهد. کودک فقط یک عدد در کارنامه نیست؛ او دنیایی از هیجان، خلاقیت، توانایی‌های فردی و ظرفیت‌های انسانی است که باید دیده شود. اینجاست که سخن از «ارزشیابی توصیفی» به میان می‌آید؛ رویکردی که طی دو دهه‌ی اخیر در نظام آموزشی ابتدایی ایران جایگاه ویژه‌ای یافته است. ارزشیابی توصیفی بیش از آنکه به عدد و نمره متکی باشد، بر بازخوردهای کیفی و کلامی تأکید دارد. این شیوه به معلم اجازه می‌دهد تا با نگاهی انسانی‌تر و دقیق‌تر، میزان پیشرفت دانش‌آموز را در ابعاد متعدد بسنجد و او را با پیشنهادهایی روشن و راهگشا برای ادامه‌ی مسیر همراه سازد.

مزایای ارزشیابی توصیفی در آموزش ابتدایی

دوره‌ی ابتدایی حساس‌ترین و اثرگذارترین مرحله‌ی تحصیل است. در این سال‌هاست که عشق به یادگیری یا ترس از مدرسه در

گفت‌وگویی جمعی درباره‌ی «ارزشیابی» با ما همراه شوید. بیایید دست به دست هم دهیم تا تصویری واقعی‌تر، روشن‌تر و کاربردی‌تر از ارزشیابی در آموزش ابتدایی ترسیم کنیم.

خواهشمندیم اگر شما:

- تجربه‌ای ارزشمند از اجرای ارزشیابی توصیفی در کلاس خود دارید،
 - نمونه‌ای از ابزارهای ابتکاری برای سنجش پیشرفت دانش‌آموزان طراحی کرده‌اید،
 - در مسیر اجرای ارزشیابی با دشواری‌ها و چالش‌هایی روبه‌رو شده‌اید و راه‌حلی یافته‌اید،
 - یا حتی پرسش‌ها و دغدغه‌هایی در این زمینه دارید،
- ما را از اندیشه‌ها، پیشنهادها و روایت‌های خود بی‌نصیب نگذارید. نشریه‌ی ما، خانه‌ی اندیشه‌های شماست. مطالب، یادداشت‌ها، خاطرات و گزارش‌های خود را برای ما بفرستید تا در شماره‌های آینده، به نام خودتان منتشر کنیم. آذرماه ماهی است که به استقبال دی‌ماه و پایان نیم‌سال نخست آموزشی، ما را به بازاندیشی درباره‌ی «چرایی و چگونگی ارزشیابی» فرا می‌خواند. اگر ارزشیابی به‌درستی فهم و به‌خوبی اجرا شود، می‌تواند به جای ابزاری برای سنجش صرف، به یاریگر یادگیری و پرورش‌دهنده‌ی انگیزه‌ی کودک بدل شود. این رسالتی است که تنها با همراهی و همفکری شما آموزگاران گرامی می‌توان بدن دست یافت. منتظر دیدگاه‌ها، تجربه‌ها و آثار ارزشمندتان هستیم. آنچه می‌نویسید و می‌فرستید، چراغی است برای روشن‌تر شدن مسیر آموزش ابتدایی ایران.

دل کودک شکل می‌گیرد. ارزشیابی توصیفی می‌تواند نقش مهمی در ایجاد فضای مثبت و انگیزشی برای یادگیری ایفا کند:

نخست آنکه، اضطراب امتحان را کاهش می‌دهد. کودک می‌داند که مورد قضاوت عددی قرار نمی‌گیرد، بلکه تلاش و مسیر یادگیری‌اش دیده می‌شود.

دوم آنکه، اعتمادبه‌نفس و انگیزه‌ی درونی او را تقویت می‌کند. بازخوردهای مثبت و سازنده‌ی معلم کودک را به ادامه‌ی مسیر دلگرم می‌سازد. سوم آنکه، یادگیری واقعی را به جای حفظ طوطی‌وار ترویج می‌دهد. کودک می‌آموزد یادگیری سفری مداوم است و اشتباه بخشی طبیعی از این مسیر.

چهارم آنکه، ارتباط مدرسه، خانواده و کودک را تقویت می‌کند. والدین از خلال گزارش‌های توصیفی معلم، تصویری روشن‌تر از وضعیت فرزند خود به دست می‌آورند و می‌توانند همکاری بیشتری در خانه داشته باشند.

به بیان دیگر، ارزشیابی توصیفی نه تنها به کودک کمک می‌کند تا توانایی‌های خود را بهتر بشناسد، بلکه به معلم و خانواده نیز یاری می‌رساند تا در مسیری هماهنگ‌تر گام بردارند. نشریه‌ی رشد آموزش ابتدایی خود را فقط رسانه‌ای یک‌طرفه نمی‌داند. ما باور داریم که صدای اصلی این نشریه صدای شما آموزگاران دلسوزی است که هر روز در کلاس‌های درس، با چالش‌ها و فرصت‌های ارزشیابی روبه‌رو می‌شوید. تجربه‌های زیسته‌ی شما بزرگ‌ترین سرمایه‌ی نظام آموزشی است. هیچ مقاله و پژوهشی نمی‌تواند جای روایت‌های شما را از میدان عمل بگیرد. از این رو، ما در این شماره‌ی نشریه، از همه‌ی شما دعوت می‌کنیم که در